

Małgorzata Karwowska
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Epitafium dla dr hab. Aleksandry Zawiślak prof. UKW (1957-2012)

„Non scholae, sed vitae discimus”

Z głębokim żalem 25 października 2012 roku przyjęliśmy informację o śmierci dr hab. prof. UKW Aleksandry Zawiślak. Ta smutna wiadomość poruszyła wiele osób, albowiem odszedł człowiek o wielkiej wrażliwości, skromności oraz niezwyklej pracowitości. Uniwersytet Kazimierza Wielkiego stracił naukowca, który w kwietniu 2012 roku uzyskał stopień doktora habilitowanego.

Życie zawodowe

Obszarem działalności najpierw praktycznej a później naukowej Aleksandry Zawiślak była od wielu lat pedagogika specjalna. Swoje życie – zarówno zawodowe, jak i osobiste – związała z Bydgoszczą. Jako

absolwentka Wyższej Szkoły Pedagogicznej kierunku pedagogika opiekuńczo-wychowawcza pierwsze kroki zawodowe stawiała jako nauczyciel-wychowawca w Szkole Podstawowej nr 52 Specjalnej w Szpitalach (1981-1983). W tejsze placówce zetknęła się z problemem choroby i cierpienia dzieci oraz ich rodziców. Swoją pracę na oddziałach traktowała w sposób szczególny i zgodny z zaleceniem Janiny Doroszewskiej, iż:

„Szkoła jest nastawiona przede wszystkim na to, by tym dzieciom przyprowadzić świat do łóżka, wzbogacić ich życie wartościowymi przeżyciami (...), nadać temu życiu ład, rytm i sens i uwolnić dzieci od lęku, że są wycofane ze społeczeństwa dzieci szkolnych, uczących się normalnie, przechodzących z klasy do klasy” (Doroszevska, 1963, s. 116).

Aleksandra Zawisłak hołdowała przekonaniu, że nauka ma nie tylko umożliwiać dziecku kontynuację kształcenia oraz redukować luki i opóźnienia w tym zakresie, ale przede wszystkim podejmować działania terapeutyczne. Ciekawe lekcje odwracają uwagę ucznia od choroby i hospitalizacji, niwelują lęk przed bólem czy zabiegiem. Obniżone poczucie własnej wartości ulega wzmocnieniu, także dzięki terapeutycznej ocenie lub pochvale. Szkoła w szpitalu przywraca uczniom-pacjentom zachwiane poczucie bezpieczeństwa, wprowadzając pewien rytm i normalność w życie oddziału, przeciwdziałając nudzie i marazmowi (Szczupał, s. 250-252).

Szkoła powinna złagodzić dziecku szok powrotu do jego naturalnego środowiska i przygotować je do podjęcia na nowo ról społecznych. Dlatego w wielu aspektach ma „normalne” życie przypominać (Doroszevska, 1963, s. 116).

Kolejna placówką, w której realizowała się zawodowo była Szkoła Podstawowa nr 10 w Bydgoszczy (1983-1985), gdzie powierzono jej funkcję pedagoga szkolnego.

Pedagog szkolny odgrywa istotną i wręcz niezastąpioną rolę w procesie wychowania. Jego rolą jest wspieranie wszechstronnego rozwoju uczniów oraz pomoc przy rozwiązywaniu problemów dzieci z problemami edukacyjno-wychowawczymi. Metodyka wspierania tego rozwoju jest zaznaczona w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Według tego dokumentu do obowiązków pedagoga szkolnego należy w szczególności:

- 1) rozpoznawanie indywidualnych potrzeb uczniów oraz analizowanie przyczyn niepowodzeń szkolnych;
- 2) określanie form i sposobów udzielania uczniom, w tym z wybitnymi uzdolnieniami, pomocy psychologiczno-pedagogicznej, odpowiednio do rozpoznanych potrzeb;
- 3) organizowanie i prowadzenie różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, rodziców i nauczycieli;
- 4) podejmowanie działań wychowawczych i profilaktycznych wynikających z programu wychowawczego szkoły i programu profilaktyki [...] w stosunku do uczniów, z udziałem rodziców i nauczycieli;
- 5) wspieranie działań wychowawczych i opiekuńczych nauczycieli, wynikających z programu wychowawczego szkoły i programu profilaktyki;
- 6) planowanie i koordynowanie zadań realizowanych przez szkołę na rzecz uczniów, rodziców i nauczycieli w zakresie wyboru przez uczniów kierunku kształcenia i zawodu, w przypadku gdy w szkole nie jest zatrudniony doradca zawodowy;

- 7) działanie ma rzecz zorganizowania opieki i pomocy materialnej uczniom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej (Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach).

Przyglądając się przepisom, widać, że pedagog szkolny szczególny nacisk w pracy powinien położyć na pełnienie funkcji wychowawczych, opiekuńczych i diagnostyczno-doradczych. Funkcję pedagoga nie tylko obejmują działania skierowane na uczniów, ale także na rodziców i nauczycieli. W tym celu musi też nawiązać współpracę z wieloma specjalistami i instytucjami, takimi jak np. poradnie psychologiczno-pedagogiczne, poradnie specjalistyczne, kuratela sądowa, policja, pomoc społeczna itp.

Do typowych form związanych z pracą pedagoga należą zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, pomoc nauczycielom pracującym w klasach wyrównawczych i terapeutycznych, zajęcia psychoedukacyjne, zajęcia związane z wyborem kierunku dalszego kształcenia i porady, czyli praktycznie wszystkie wymienione rodzaje zajęć. Wynika z tego, że prawie cała praca związana z pomocą psychologiczno-pedagogiczną (poza zajęciami logopedycznymi) należy do pedagoga szkolnego.

Zapewne w swej pracy wychowawczej Aleksandra Zawisłak wykorzystywała także umiejętności i doświadczenia zdobyte podczas pełnienia funkcji kuratora sądowego dla nieletnich przy Sądzie Rejonowym w Bydgoszczy (1979-1989). Wspomnieć także należy, iż w latach 1983-1984 sprawowała funkcję kierownika Uniwersytetu dla Rodziców zorganizowanego przez TWP w Bydgoszczy.

Warto dodać, iż Pierwszy Uniwersytet Powszechny TWP powstał w 1956 roku (jeszcze przed II Zjazdem Krajowym) w Bydgoszczy. Był to uniwersytet dla rodziców założony z inicjatywy profesora Kazimierza Sośnickiego.

Doświadczenie zdobyte przez Aleksandrę Zawisłak na etacie pedagoga szkolnego w szkole podstawowej zostały wykorzystane w kolejnej placówce edukacyjnej, jaką była Szkoła Zawodowa Specjalna nr 5 w Bydgoszczy przy ul. Grunwaldzkiej 41, gdzie została zatrudniona w charakterze nauczyciela zawodu, a potem pedagoga szkolnego w okresie od 1.09.1985-15.02.1999 roku. Praca w szkolnictwie specjalnym wymagała od Niej zdobycia uprawnień i w związku z tym w 1991 ukończyła zorganizowane przez Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Bydgoszczy studium kwalifikacyjne do pracy w placówkach specjalnych.

Można sądzić, iż to w Szkole Zawodowej Specjalnej nr 5 i w bezpośredniej pracy z uczniem niepełnosprawnym intelektualnie dojrzewała w Niej myśl o naukowych peregrynacjach po oligofrenopedagogice. W obszarze Jej naukowych zainteresowań znalazła się problematyka funkcjonowania osób z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim. Swoją ciekawością i naukowym niepokojem podzieliła się z Prof. dr hab. Romanem Ossowskim, który ujrzał w Aleksandrze Zawisłak prawdziwy potencjał naukowy i objął Ją swoją opieką promotorską, stając się przy tym prawdziwym mentorem dla młodej badaczki.

Podjęty przez Aleksandrę Zawisłak wysiłek poznawczo-naukowy zaowocował złożoną i pomyślnie obronioną w 1997 roku przed Radą Naukową Wydziału Pedagogiki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy dysertacją na temat: „Społeczne funkcjonowanie osób upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim w rolach rodzinnych” (promotor: prof. dr hab. Roman Ossowski; recenzenci: prof. dr hab. Eugeniusz Bielicki, prof. dr hab. Władysław Dykciak).

Dwa lata po zdobyciu stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki Aleksandra Zawisłak przystąpiła do konkursu na stanowisko adiunkta w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy, który pomyślnie przeszła. Początkowo w Zakładzie Dydaktyki a potem, w powstałej w 2002 roku Katedrze Pedagogiki Specjalnej prowadzonej przez śp. Prof. dr. hab. Jana Pańczyka. To właśnie z pedagogiką specjalną Aleksandra Zawisłak najmocniej identyfikowała się, z dewizą naukowo-dydaktyczną „*Docendo Discimus*” (nauczając innych sami się uczymy).

Działalność naukowa

Pedagogika specjalna to dyscyplina, wokół której Aleksandra Zawisłak koncentrowała swoje zainteresowania. W swoich eksploracjach naukowych starała się wiązać doświadczenia praktyczne wyniesione z pracy w placówkach szkolnictwa specjalnego z najnowszymi trendami naukowymi. Jak sama podkreślała:

„Pedagogika specjalna jest nauką stosowaną, a jako taka wyrasta z działań empirycznych. Jak wskazuje historia tej dyscypliny, teoria zawsze odwoływała się do wcześniejszej praktyki, z niej czerpała swe twierdzenia i na niej opierała swój rozwój” (Zawisłak, 2009, s. 121).

W szczególności jednak sposób i z dużą atencją traktowała ewolucję myśli pedagogicznej, którą można dostrzec w opublikowanym podręczniku pt. *Wybrane zagadnienia pedagogiki specjalnej* (Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2009).

Książka ta ma charakter propedeutyczny i adresowana jest przede wszystkim do studentów, ale również do wszystkich osób zainteresowanych problematyką pedagogiki specjalnej. Czytelnik znajdzie w niej bowiem ujętą w sposób syntetyczny prezentację dorobku pedagogiki specjalnej ukazaną od momentu jej powstania do chwili obecnej. Ciekawą częścią pozycji jest prezentacja praktycznych wdrożeń idei kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oparta na aktualnych przemianach normalizacyjnych, jakie można współcześnie zaobserwować. Trudno pominąć istotne zagadnienie podjęte przez Autorkę w tymże podręczniku, a mianowicie problematykę człowieka z niepełnosprawnością ze szczególnym uwzględnieniem jego psychospołecznej sytuacji wraz z dylematem akceptacji własnej niepełnosprawności.

Aleksandra Zawisłak permanentnie starała się podkreślać związek teorii pedagogiki specjalnej z praktyką i wskazywała na istniejące możliwości i ograniczenia współpracy między badaczem a nauczycielem praktykiem. Stawiała przy tym na szeroko rozumianą współpracę i interdyscyplinarność. Swoje stanowisko wyraziła w sposób klarowny, tymi oto słowami:

„Najogólniej rzecz ujmując, zarówno teoretyk, jak i praktyk w pedagogice specjalnej są z natury rzeczy sprzymierzeńcami. Wynika to z faktu, iż zajmują się tą samą dziedziną życia i zazwyczaj tymi samymi ludźmi. Należą do szeregu osób, które związane są z upośledzonymi w różnym stopniu (...). Interdyscyplinarność tej rzeczywistości sprawia więc, że wielu specjalistów jest sobie niezmiernie, wzajemnie potrzebna – lekarze, terapeuci, nauczyciele, psychologowie, teoretycy, pracownicy służb społecznych, prawnicy i inni zawsze współpracowali ze sobą i jest to cecha wpisana w ich działalność (...). Możliwości współpracy widzieć można więc nie tylko w konieczności sprzyjaniu sobie, po to aby realizować zadania przypisane

swym rolom, ale również w powszechnej tradycji, która od dawna towarzyszy tym kontaktom” (Zawiaślak 2004, s. 179-180).

Pomimo iż szeroko rozumiana problematyka pedagogiki specjalnej zawsze była bliska zainteresowaniom naukowym Aleksandry Zawiaślak, to najczęściej eksplorowaną subdyscypliną stała się oligofrenopedagogika. Pedagogika osób z upośledzeniem umysłowym była tą dziedziną, której badaczka poświęciła najwięcej swej naukowej uwagi. Szczególnie bliska stała się Jej tematyka społecznego funkcjonowania osób z niepełnosprawnością umysłową, a zwłaszcza ich jakość życia.

Sama kategoria jakości życia, pomimo iż penetrowana jest przez przedstawicieli różnych nauk, to wciąż w podejmowanych próbach jej zdefiniowania napotkać można dowolność interpretacji, jeśli chodzi o różnego rodzaju ludzką aktywność. Uwagę zwraca stanowisko Ireny Heszen-Niejodek, w którym czytamy, iż „Pojęcie jakości życia dzieli los innych pojęć, które przeniknęły do nauki z języka potocznego. Z pozoru nośne informacyjnie, charakteryzując się one nieostrością i brakiem precyzji” (Heszen-Niejodek, 1996, s. 251).

Wśród wielości definicyjnych propozycji Aleksandra Zawiaślak w swoich badaniach nad jakością życia osób z niepełnosprawnością umysłową opowiadała się za homeostatycznym modelem subiektywnej jakości życia autorstwa Roberta A. Cumminsa, albowiem

„Jakość życia jest zarówno obiektywna, jak i subiektywna, a każde z tych aspektów zawiera siedem takich samych zakresów: dobry stan materialny, zdrowie, produktywność, zażyłość, bezpieczeństwo, społeczność i dobry stan emocjonalny. Elementy o charakterze obiektywnym mają miary adekwatne do dobrostanu danej kultury. Natomiast elementy subiektywne to satysfakcja z każdego z ww. zakresów określana przez jednostkę z uwzględnieniem kryterium ważności” (Cummins za: Zawiaślak, 2006, s. 154).

Jak wskazuje Aleksandra Zawiaślak, Cummins zmodyfikował strukturę jakości życia, która była prezentowana pierwotnie. Obecnie, zdaniem autora, na jakość życia składają się: „standard życia, zdrowie, osiągnięcia życiowe, stosunki z innymi, osobiste bezpieczeństwo, związki ze społeczeństwem oraz zabezpieczenie na przyszłość” (Cummins za: Zawiaślak, 2006, s. 155). W pracach teoretycznych Cumminsa najważniejszym elementem jest problem jakości życia w kontekście odnoszonej satysfakcji jednostki. Fundamentem tego modelu stało się przekonanie, „iż te same czynniki determinują satysfakcję życiową u osób z upośledzeniem umysłowym, jak i pełnosprawnych” (Cummins za: Zawiaślak, 2006, s. 155).

Problematyka jakości życia osób z upośledzeniem umysłowym stała się głównym obszarem Jej naukowych penetracji, które zaowocowały monografią pt. *Jakość życia osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną* opublikowaną przez Wydawnictwo „Difin” w roku 2011. Recenzentami wydawniczymi byli prof. dr hab. Anna Izabela Brzezińska oraz prof. dr hab. Stanisław Kowalik.

Na obwolucie książki Autorka umieściła dla czytelników informację, iż

„Praca jest pierwszą w Polsce kompleksową monografią dotyczącą jakości życia osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną. Prezentuje teoretyczny dorobek na ten temat oraz przegląd dotychczasowych dociekań naukowych. Ukazano wyniki badań własnych, które rozszerzają wiedzę o subiektywnych odczuciach, co do własnego życia osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz zwracają uwagę na konieczność ich uwzględniania w pracy terapeutycznej. Odpowiedzi na tę potrzebę jest zawarta w książce autorska kon-

cepcja jakości życia, będąca nowoczesną propozycją doskonalenia istniejących, mało efektywnych rozwiązań rehabilitacyjnych. Książka zainteresuje z pewnością teoretyków pedagogiki specjalnej, rehabilitacji czy psychologii oraz słuchaczy tych kierunków studiów. Może być też przydatna dla profesjonalnych praktyków organizujących działalność edukacyjną, terapeutyczną czy normalizacyjną dla osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną” (Zawiślak 2011).

To ta rozprawa oraz bogaty dorobek naukowy stały się podstawą do pozytywnie przeprowadzonego postępowania habilitacyjnego w dniu 17 kwietnia 2012 roku.

Recenzentami w tym przewodzie byli: prof. zw. dr hab. Małgorzata Kościelska, prof. zw. dr hab. Amadeusz Krause, dr hab. Joanna Głodkowska, prof. APS i dr hab. Jacek Bleszyński, prof. UMK.

Dorobek naukowy dr hab. Aleksandry Zawiślak prof. UKW to 3 publikacje książkowe i 26 artykułów (patrz: aneks – Aleksandra Zawiślak wykaz prac zwartych i artykułów). Ponadto brała udział w 31 konferencjach krajowych oraz 7 seminariach i szkoleniach zagranicznych.

1. Wizyta studyjna w okręgu Randstad (Holandia) – zapoznanie się ze szkolnictwem podstawowym ogólnodostępnym i specjalnym oraz pracą Onderwijsbegeleidingsdienst w Vlaardingen – sierpień /wrzesień 1999
2. Szkolenie zorganizowane przez Suffolk County Council (Wielka Brytania) – „Droga w przystosowaniu systemu szkolnictwa specjalnego do norm unijnych na przykładzie hrabstwa Suffolk w Anglii” 9-16.11.2002
3. Seminarium w Villach (Austria) „Szkolnictwo specjalne w Austrii na przykładzie Karyntii” 4-11.10.2003.
4. Seminarium szkoleniowe „Wychowanie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – model skandynawski” Dania/Szwecja 18-25.03.2006
5. Seminarium szkoleniowe „Działania na rzecz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w Finlandii” Tampere 12-19.04.2008
6. Udział w wizycie studyjnej nt. „Preparing young adults with severe learning difficulties for life through education, care and employment” w Linkage Community Trust w Lincolnshire (Wielka Brytania) w ramach programu UE „Uczenie się przez całe życie”, organizator Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego (CEDEFOP) z siedzibą w Grecji – 12-16.05.2008
7. Seminarium szkoleniowe „Szkolnictwo ustawiczne i praktyczne Belgii” Bruksela 18-25.10.2008 http://www.ukw.edu.pl/jednostka/aleksandra_zawislak/seminaria).

Uniwersytecka działalność dydaktyczno-wychowawcza

Profesor Aleksandra Zawiślak była osobą niezwykle sumienną i bardzo aktywną zawodowo. Dokładała wszelkich starań do podnoszenia jakości prowadzonych ze studentami zajęć dydaktycznych. Zarażała ich pasją, dociekliwością i rzetelnością. Jej spokój, wyważone opinie i kompetencja udzielały się nie tylko słuchaczom, ale również i Jej współpracownikom. Zawsze otwarta na drugiego człowieka, gotowa do pomocy i wsparcia w sytuacjach trudnych.

Wspierała czynnie i promowała rozwój naukowo-zawodowy adeptów doradztwa zawodowego i rehabilitacyjnego. Wypromowała ok. 100 licencjatów i ok. 40 magistrów.

Opracowała nowatorski a zarazem autorski program z przedmiotów: doradztwo rehabilitacyjne; projektowanie i ewaluacja programów pracy z osobami niepełnosprawnymi; poradnictwo rodzinne i życiowe dla osób niepełnosprawnych oraz metody terapii i rehabilitacji. Prowadziła także nadzór nad praktykami zawodowymi na kierunku pedagogika, specjalność doradztwo rehabilitacyjne oraz doradztwo zawodowe i rehabilitacyjne.

Aktywnie także współpracowała z bydgoskimi placówkami szkolnictwa specjalnego oraz z warsztatami terapii zajęciowej. Nieustannie poszukiwała nowych propozycji i rozwiązań dla specjalności doradztwo rehabilitacyjne. Znana i dostrzeżona była także Jej działalność w Polskim Towarzystwie Naukowym, do którego przynależała od 2000 roku. Od 2002 roku była członkiem Polskiego Stowarzyszenia im. Janusza Korczaka. Nie sposób również nie wspomnieć, iż uzyskała tytuł Ekspert nadany Jej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (Nr w rejestrze: MEN/2821/Eks).

We wrześniu 2012 roku objęła stanowisko Kierownika Zakładu Pedagogiki Specjalnej i pomimo pogarszającego się stanu zdrowia, przygotowała organizacyjnie Zakład do rozpoczęcia nowego roku akademickiego.

Profesor Aleksandra Zawisłak swoją Osobą wносиła wiele dobrych emocji. Jej kompetencje zauważane były nie tylko przez studentów, ale również i władze uniwersyteckie, które wyróżniły Ją za działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną. Nagrodę za działalność naukowo-dydaktyczną Aleksandra Zawisłak odebrała z rąk JM Rektora w 2011 roku.

Niestety, nowy rok akademicki rozpoczął się smutną dla społeczności akademickiej informacją o śmierci Profesora Aleksandry Zawisłak. Dzień 25 października okrył żałobą studentów, władze uniwersyteckie, koleżanki i kolegów z wielu wydziałów UKW, a przede wszystkim Jej współpracowników z Zakładu Pedagogiki Specjalnej.

Pośmiertnie Prof. dr hab. Aleksandra Zawisłak otrzymała Medal Pamiątkowy *Casimirus Magnus* przyznawany za zasługi dla rozwoju Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, który 11 grudnia 2012 z rąk Prorektora ds. Dydaktycznych i Jakości Kształcenia dr. hab. Romana Lepperta prof. nadzw. UKW odebrała Jej najbliższa rodzina – Córka i Mąż.

Aleksandra Zawisłak prywatnie

Aleksandra Zawisłak była nie tylko naukowcem, ale przede wszystkim wspaniałą żoną, matką, córką, siostrą i ciotką. Razem z mężem dr. Jackiem Zawisłakiem (pracownikiem naukowym UTP w Bydgoszczy) dzieliła radość rodzicielstwa od kiedy na świat w 1994 roku przyszła Ich jedyna córka Karolina – obecnie studentka I roku prawa UMK w Toruniu.

Jej hobby to głównie dobra książka, poznanie świata, podróże. Była zawsze przygotowana i otwarta na zwiedzanie ciekawych miejsc. Interesowała się także fotografią, potrafiła zrobić zdjęcia wakacyjne tzw. niepozowane i rejestrowała w oku aparatu wiele ciekawych i wartych utrwalenia w pamięci obrazów. Miała w sobie żyłkę fotoreportera amatora. Zapewne odziedziczyła to po swoim Ojcu, który był uznanym fotografem sportowym pracującym w WKS „Zawisza” w Bydgoszczy. Lubiła także chodzić do teatru i opery,

szczególne na sztuki z aktorami np. z teatrów warszawskich czy z innych liczących się ośrodków krajowych i zagranicznych.

Każdy, kto prywatnie znał Aleksandrę Zawisłak stawał się ubogacony i ujęty Jej osobowością. Cicha, skromna, wiarygodna, oddana i autentyczna w bezpośrednich relacjach. Jako koleżanka z Zakładu Pedagogiki Specjalnej wspierała nas wielokrotnie dobrym słowem. Żywo interesowała się także naszymi problemami. Pośrednio uczestniczyła w życiu rodzinnym każdej z nas. Dzieliła z nami zarówno smutki, jak i radości. Swoim spokojem stabilizowała atmosferę w pracy i dawała poczucie bezpieczeństwa.

Z wielką pokorą i godnością zносиła swoją chorobę. Nigdy się nie skarżyła, nie epatowała swoim pogarszającym się zdrowiem, a wręcz przeciwnie – ukrywała do ostatniej fazy choroby swój stan. Nie dawała sobie przyzwolenia na słabość fizyczną. Pracowała do ostatnich chwil swojego krótkiego życia. Będąc już na zwolnieniu lekarskim, wielokrotnie dzwoniła do swoich koleżanek z Zakładu, by dopytać się o przebieg pracy. Nawet w obliczu śmiertelnej choroby nie rozstawała się z rolą sumiennego pracownika. Ciężko nam się pogodzić z tym, że nie zobaczymy już Jej wchodzącej do gabinetu, przemykającej po korytarzach UKW, stojącej za katedrą w sali wykładowej, że nie usłyszymy Jej ciepłego głosu i nie zobaczymy szczerego uśmiechu. Jej odejście umniejszyło każdego z nas i trudno będzie wypełnić powstałą pustkę po naszej koleżance Oli.

Bibliografia

- Doroszewska J. (1963). *Nauczyciel – wychowawca w zakładzie leczniczym*. Warszawa: PZWL.
- Heszen-Niejodek I. (1996). Jakość życia w badaniach psychologicznych. Śląskie *Studia Historyczno-Teologiczne*. 29. s. 251-255.
- Palka S. (2006). *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*. Gdańsk: GWP.
- Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.
- Szczupał B. (2004). Wybrane uwarunkowania wychowania i organizacji pracy pedagogicznej w zakładzie leczniczym. W: Cz. Kosakowski, A. Krause (red.) *Rehabilitacja, opieka i edukacja specjalna w perspektywie zmiany* (s. 248-255). Olsztyn: Wyd. UW-M.
- Zawisłak A. (2004). Możliwości i ograniczenia współpracy między badaczem a nauczycielem w pedagogice specjalnej. W: J. Głodkowska i A. Giryński, *Osobowość, samorealizacja, odpowiedzialność, bezpieczeństwo, autonomia – teoria, empiria i praktyka w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością umysłową od dzieciństwa do późnej dorosłości* (s. 179-184). Warszawa: APS.
- Zawisłak A. (2006). Koncepcja jakości życia osób z upośledzeniem umysłowym w niektórych współczesnych ujęciach teoretycznych W: Z. Palak, A. Lewicka i A. Bujnowska (red.) *Jakość życia a niepełnosprawność* (s. 149-158) Lublin: Wyd. UMCS.
- Zawisłak A. (2009). Myśl pedagogiczna Profesora Jana Pańczyka (1937-2007). *Przegląd Pedagogiczny*, 1, s. 121-130.

A N E K S

Aleksandra Zawisłak – wykaz prac zwartych

1. Zawisłak A. (2009). *Wybrane zagadnienia z pedagogiki specjalnej*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, ss. 148.
2. Zawisłak A. (2009). *Snoezelen (Sala Doświadczenia Świata). Geneza i rozwój*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, ss. 109.
3. Zawisłak A. (2011). *Jakość życia osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną*. Warszawa: Wydawnictwo „Difin”, ss. 246.

Artykuły:

1. Zawisłak A. (2000). Pedagog szkolny wobec nowych zadań edukacyjnych. W: J. Jakóbski (red.) *Optymalizacja sytuacji szkolnej uczniów* (s.166-171). Bydgoszcz: Wyd. Akademii Bydgoskiej.
2. Zawisłak A. (2000). Czym jest właściwie nauczanie blokowe? W: K. Waligórski (red.) *Reforma edukacji – realia, szanse, zagrożenia* (s. 87-94). Bydgoszcz-Wągrowiec.
3. Zawisłak A. (2000). Odczucia osób upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim odnośnie własnej sytuacji rodzinnej. W: T. Zacharuk (red.) *Student niepełnosprawny. Szkice i rozprawy* (s. 235-247). Zeszyt 4. Siedlce: Wyd. Akademii Podlaskiej.
4. Zawisłak A. (2000). Udział osób upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim w podejmowaniu decyzji rodzinnych. W: R. Derbis (red.) *Jakość rozwoju a jakość życia*, (s. 191-195). Częstochowa: Wyd. WSP.
5. Zawisłak A. (2000). Społeczne funkcjonowanie osób upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim w rolach rodzinnych. W: M. Chymuk, D. Topa (red.) *Edukacja prorodzinna* (s. 284-297). Kraków: Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej.
6. Zawisłak A. (2000). Wolność edukacji w holenderskim systemie oświatowym. W: M. Mendel (red.) *Człowiek, szkoła, wspólnota. W kręgu edukacji społecznej* (s. 87-96). Toruń: Wyd. Adam Marszałek.
7. Zawisłak A. (2001). Pełnienie ról rodzinnych przez osoby lekko upośledzone umysłowo w percepcji własnej oraz w percepcji ich rodzin. W: J. Żebrowski (red.) *Rodzina polska na przełomie wieków – przeobrażenia, zagrożenia, patologie* (s. 200-204). Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
8. Zawisłak A. (2002). Rodzinne uwarunkowania rozwoju w retrospekcji osób upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim. W: W. Dykik, Cz. Kosakowski, J. Kuczyńska-Kwapisz (red.) *Pedagogika specjalna szansą na realizację potrzeb osób z odchyleniami od normy* (s. 385-392). Olsztyn-Poznań-Warszawa.
9. Zawisłak A. (2002). Refleksje metodologiczne z praktycznego zastosowania metod jakościowych do analizy problemów życiowych osób niepełnosprawnych umysłowo. W: J. Pańczyk (red.) *Forum pedagogów specjalnych XXI wieku* (s. 133-138). Tom II. Łódź: Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego.
10. Zawisłak A. (2002). Społeczne wsparcie osób upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim. W: A. Pielecki (red.) *Problemy pedagogiki specjalnej w okresie przemian społecznych* (s. 95-100). Lublin: Wyd. UMCS.
11. Zawisłak A. (2002). Sytuacja bytowa absolwentów szkół zasadniczych zawodowych dla upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim. W: E. Minczakiewicz (red.) *Dziecko niepełnosprawne w rodzinie i szkole*. (s. 171-180). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
12. Zawisłak A. (2003). Zawieranie związków małżeńskich przez osoby z lekkim upośledzeniem umysłowym na przykładzie absolwentów szkół zawodowych specjalnych. W: Z. Janiszewska-Nieścioruk (red.) *Człowiek z nie-*

- pełnosprawnością intelektualną. Wybrane problemy osobowości rodzin i edukacji osób z niepełnosprawnością intelektualną* (s. 165-171). Tom I. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
13. Zawisłak A. (2003). Mój wkład początkowy do naukowej działalności Katedry Pedagogiki Specjalnej Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego. W: B. Kaja, St. Kowalik (red.) *Dokąd zmierzasz bydgoska pedagogika i psychologia?* (s. 136-139). Bydgoszcz: Wydawnictwo AB.
  14. Zawisłak A. (2004). Edukacja specjalna w Wielkiej Brytanii na przykładzie hrabstwa Suffolk. W: J. Pańczyk (red.) *Forum pedagogów specjalnych XXI wieku* (s. 169-178). Tom V. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
  15. Zawisłak A. (2004). Możliwości i ograniczenia współpracy między badaczem a nauczycielem w pedagogice specjalnej. W: J. Głodkowska i A. Giryński, *Osobowość, samorealizacja, odpowiedzialność, bezpieczeństwo, autonomia – teoria, empiria i praktyka w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością umysłową od dzieciństwa do późnej dorosłości* (s.179-184). Warszawa: APS.
  16. Zawisłak A. (2005). Jakość życia rodzinnego młodocianych i pełnoletnich matek z niepełnosprawnością intelektualną. W: Z. Janiszewska-Nieścioruk (red.) *Sfery życia osób z niepełnosprawnością intelektualną* (s. 81-93). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
  17. Zawisłak A. (2005). Ekonomiczna dostępność do nauki w Królestwie Holandii. W: J. Wyczesany i Z. Gajdzica (red.) *Edukacja i wsparcie społeczne osób z niepełnosprawnością w wybranych krajach europejskich* (s. 305-311). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
  18. Zawisłak A. (2005). Ashley School w Lowestoft jako przykład brytyjskiej szkoły specjalnej dla dzieci z upośledzeniem umysłowym. W: J. Wyczesany i Z. Gajdzica (red.) *Edukacja i wsparcie społeczne osób z niepełnosprawnością w wybranych krajach europejskich* (s. 81-87). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
  19. Zawisłak A. (2006) Koncepcja jakości życia osób z upośledzeniem umysłowym w niektórych współczesnych ujęciach teoretycznych. W: Z. Palak, A. Lewicka i A. Bujnowska (red.). *Jakość życia a niepełnosprawność* (s. 149-158) Lublin: Wyd. UMCS.
  20. Zawisłak A. (2006). Teoretyczne dylematy dotyczące uwzględniania subiektywnych aspektów jakości życia osób z upośledzeniem umysłowym. W: Cz. Kosakowski, A. Krause i S. Przybyliński (red.) *Dyskursy w pedagogice specjalnej – „Pomiędzy teorią a praktyką”* (s. 77-82). Olsztyn: Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
  21. Zawisłak A. (2007). Organizacja kształcenia specjalnego w duńskiej szkole podstawowej. W: Z. Gajdzica (red.) *Rozwój i funkcjonowanie osób niepełnosprawnych. Konteksty edukacyjne i prawne* (s. 79-89). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
  22. Zawisłak A. (2007). Nauczycielskie opinie o procesie integracji edukacyjnej uczniów z niepełnosprawnością intelektualną. W: Z. Janiszewska-Nieścioruk (red.) *Problemy edukacji integracyjnej dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną* (s. 145-155). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
  23. Zawisłak A. (2007). Pomiar jakości życia osób z niepełnosprawnością intelektualną (s. 50-57). *Kwartalnik Pedagogiczno-Terapeutyczny „Nasze Forum,”* 1-2 (25-26).
  24. Zawisłak A. (2008). Częstość występowania pojęć „upośledzenie umysłowe (mental retardation)” i „niepełnosprawność intelektualna (intellectual disability)” we współczesnym piśmiennictwie (s. 63-70). *Edukacja Zdrowotna. Półrocznik Naukowy Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej w Łodzi,* 6 (2).
  25. Zawisłak A. (2008). Problemy autonomii osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną. W: M. Karwowska (red.) *Nauki o edukacji. Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy* (s. 41-59). Nr 3. Bydgoszcz: Wydawnictwo KPSW.
  26. Zawisłak A. (2009). Myśl pedagogiczna Profesora Jana Pańczyka (1937-2007), *Przegląd Pedagogiczny,* 1, s. 121-130).